

Nr 180.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ytterligare statsunderstöd till Lyngsjöns vattenavledningsföretag i Östergötlands län; given Stockholms slott den 1 mars 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför:

Den 4 oktober 1918 anvisade Kungl. Maj:t till sänkning av Lyngsjön samt torrläggning och odling av vattensjuka marker inom Häradshammars, Östra Ny och Rönö socknar av Östergötlands län dels lån från odlingslånefonden med 132,730 kronor under de i kungörelsen den 9 oktober 1914 (nr 278) angående villkoren för lån från odlingslånefonden stadgade villkor, dels ock statsbidrag från allmänna avdikningsanslaget med 87,300

kronor under de i kungörelsen den 28 juli 1916 (nr 376) angående villkoren för erhållande och tillgodonjutande av statsbidrag från allmänna avdikningsanslaget stadgade villkor, varjämte Kungl. Maj:t fastställde för företaget upprättad arbetsplan.

Vidare har Kungl. Maj:t till företaget anvisat den 14 maj 1920 ytterligare lån från odlingslånefonden med 132,730 kronor samt den 5 juli 1929 dels statsbidrag från statens avdikningsanslag med 147,580 kronor under de villkor, som stadgas i kungörelsen den 11 juni 1926 (nr 257) angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag med däri genom kungörelserna den 27 juni 1927 (nr 276) och den 27 juni 1929 (nr 215) gjorda ändringar, dels ock lån från statens avdikningslånefond med 201,120 kronor under de i kungörelsen den 11 juni 1926 (nr 258) angående villkoren för lån från statens avdikningslånefond stadgade villkor.

I samband med företagets godkännande år 1930 har lantbruksstyrelsen jämlikt kungörelsen den 1 juni 1923 (nr 159) med ytterligare bestämmelser för tilläggsbidrag till med statsbidrag från allmänna avdikningsanslaget understödda företag tillerkänt företaget sådant tilläggsbidrag med 20,350 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t den 7 september 1933 för 54 av 101 fastigheter, varå 1920 års lån av länsstyrelsen i Östergötlands län genom utslag den 1 februari 1932 fördelats, medgivit dels uppskov under fem år med erläggande med envar av de annuitetsandelar, som från och med år 1933 förfalla till betalning å sagda lån, dels ock räntefrihet under uppskovstiden å samma fastigheters andelar i oguldna kapitalskulden å lånet.

Den 7 september 1934 har Kungl. Maj:t medgivit innehavarna av ytterligare 16 fastigheter dels anstånd under ett år med erläggande av envar av de annuiteter, som för sistnämnda fastigheter från och med år 1934 förfalla till betalning å 1920 års lån, dels ock räntefrihet under uppskovstiden å samma fastigheters andelar i oguldna kapitalskulden å lånet.

Styrelsen för Lyngsjöns vattenavledningsföretag har — under åberopande av, bland annat, en av lantbruksingenjören I. Helin verkställd utredning angående företaget — i skrivelse till jordbruksdepartementet den 13 november 1934 hemställt, att de till företaget den 14 maj 1920 och den 5 juli 1929 beviljade statslånen måtte avskrivas.

Över framställningen hava utlåtanden avgivits den 22 november 1934 av länsstyrelsen i Östergötlands län, den 29 januari 1935 av lantbruksstyrelsen samt den 13 februari 1935 av statskontoret.

Av tillgängliga handlingar inhämtas följande.

Ifrågavarande företag planlades vid en av dåvarande lantbruksingenjören C. A. Sylvan åren 1915—1916 handlagd syneförrättning enligt bestämmelserna i 1879 års dikningslag.

Företaget omfattar:

åker	521.430	hektar
äng	236.675	»
landvinning i sjön	134.075	»
	<hr/>	
	summa	892.180 hektar.

Företaget är slutfört. Arbetena hava godkänts av lantbruksstyrelsen den 23 oktober 1930.

Kostnaderna för företaget beräknades år 1917 till 170,000 kronor, år 1918 till 262,000 kronor, år 1920 till 399,200 kronor och år 1929 till 716,521 kronor. Den verkliga kostnaden har uppgått till 836,208 kronor 16 öre, utgående, fördelad på den areal företaget omfattar, omkring 938 kronor per hektar.

Den genom vattenavledningen uppkommande markförbättringen beräknades år 1917 till omkring 190,000 kronor, år 1918 till omkring 265,000 kronor och år 1920 till omkring 380,000 kronor.

Såsom förut nämnts har staten för företagets utförande sammanlagt beviljat:

i statsbidrag utan återbetalningsskyldighet	255,230	kronor
i lån	466,580	»
	<hr/>	
	statsunderstöd	tillhopa 721,810 kronor.

De beviljade lånen motsvara ett belopp av 523 kronor per hektar. Annuiteterna å lånen utgöra omkring 34 kronor per hektar.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har genom utslag den 24 november 1928 och den 1 februari 1932 fastställt fördelningen av förenämnda år 1918, 1920 och 1929 för företagets utförande beviljade lån. Av sagda utslag framgår, att 1918 års lån skall återbetalas under åren 1926—1951, 1920 års lån under åren 1927—1953 samt 1929 års lån under åren 1936—1961.

Lantbruksingenjören *Helin* har i sin förenämnda utredning, bland annat, anfört:

Den i företaget ingående ängs- och landvinningsmarken torde i värde motsvara omkring $\frac{1}{2}$, respektive $\frac{1}{3}$ av åkerjordens värde. Om den icke odlade markens värde reducerades till åkervärde, erhöles för hela företaget en areal åker av omkring 684 hektar. Kostnaderna för företaget uppginge sålunda till omkring $\left(\frac{836,200}{684}=\right)$ 1,220 kronor per hektar åker.

Endast utdebiteringen på grund av skillnaden mellan verklig kostnad och beviljade statsunderstöd uppginge till omkring 200 kronor per hektar åker. På den i företaget ingående marken vilade nu, utom in-teckningar, en skuldsumma till staten av omkring 680 kronor per hektar åker, vilket tillsammans med den verkställda kontanta utdebiteringen torde motsvara markens hela värde efter torrläggningens utförande.

De årliga utgifter, som företagets intressenter för närvarande finge vidkännas för sin i företaget ingående mark, vore bland annat följande:

Årlig inbetalning på 1918, 1920 och 1929 års statslån $\left(\frac{30,583}{684}=\right)$	44: 68	kronor
4 procent ränta på utdebiterade medel	8: 00	»
Beräknade årliga kostnader för avloppens rensning, underhåll, pålning m. m., för hela företaget	3,538: 75	kronor, 5: 17 »
summa årliga utgifter för företaget		57: 85 kronor.

Härtill komme emellertid ytterligare utgifter, som vore företaget ovidkommande.

Flertalet i företaget ingående fastigheter vore i hög grad belastade med inteckningar. För de fastigheter, för vilka inteckningsbeloppen och fastigheternas hela åkerareal vore kända, utgjorde den på själva jordbruken vilande delen av inteckningsbeloppen en summa av 601,708 kronor på en åkerareal av 1,001 hektar. Om inteckningsräntan beräknades till 4 procent, uppginge årliga räntan till

24,068: 32 kronor eller	24: 07	kronor per hektar åker
I skatter utginge omkring	6: 00	» » » »
Grundavgift och avgift för elektrisk energi uppginge till omkring	14: 00	» » » »
summa		44: 07 kronor per hektar åker.

De årliga omkostnader, som åvilade den i företaget ingående åkerjorden, uppginge sålunda till sammanlagt omkring 100 kronor per hektar.

Då arrendeinkomsten för åkerjord i trakten i medeltal torde vara 40 kronor per hektar och utgifterna uppginge till mer än dubbla denna summa, framginge härav det svåra läge, i vilket företagets intressenter nu befunde sig. Om intressenterna varit ekonomiskt välsituerade, hade de genom vattenavledningsföretaget uppkomna förlusterna måhända kunnat bäras genom tillskott från annat håll än de i företaget ingående fastigheterna. I flertalet fall vore emellertid intressenterna småbrukare utan andra tillgångar än sina högt intecknade fastigheter, som på grund av den höga årliga avgälden till staten och inteckningshavare för tillfället kunde anses så gott som värdelösa.

De av Kungl. Maj:st medgivna uppskoven med amorteringarna torde tyvärr endast kunna betraktas som ett uppskjutande av den katastrof, som hotade intressenterna i företaget, när deras iklädda återbetalningsskyldigheter skulle fullgöras.

Det enda tillräddliga förfaringssättet för att i någon mån åstadkomma sanering av företagets ekonomi torde var att på ett effektivt och bestående sätt minska företagets skuldbörda genom bifall till styrelsens för företaget anhållan om avskrivning av 1920 och 1929 års statslån.

Årliga utgifterna för företaget skulle härigenom minskas från 57 kronor 85 öre till 25 kronor 35 öre per hektar åker och sammanlagda utgifterna per hektar åker, sådana utgifter inräknade, som vore företaget ovidkommande, minskas till 69 kronor 42 öre.

Vid bedömande av frågan om statsingripande till förmån för företaget borde skäligen hänsyn tagas därtill, att företagets svåra läge ej på något sätt vore att tillskriva försumlighet från styrelsens eller intressenternas sida utan endast förekomsten av vid arbetsplanens första upprättande ej beaktade arbetssvårigheter, som helt kastat överända de kostnadsberäkningar, som uppgjorts, och på vilka intressenterna vid arbetenas igångsättande grundat sina beräkningar angående företagets räntabilitet.

Länsstyrelsen har ansett, att företagets ekonomiska svårigheter vore så exceptionella, att statens mellankomst måste anses påkallad till undvikande av ett ekonomiskt sammanbrott av stor omfattning bland de intresserade jordbrukarna. Den hjälp, som kunde givas genom ytterligare anstånd, vore icke av bestående värde och ökade knappast jordägarnas möjlighet att genom lån mot in-teckningssäkerhet skaffa sig nödiga medel. Länsstyrelsen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att 1920 och 1929 års lån måtte avskrivas eller för att företaget måtte beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag under villkor, att detta bidrag användes för inbetalningar å berörda lån.

Lantbruksstyrelsen har anfört huvudsakligen följande:

Sedan Kungl. Maj:t den 8 maj 1917 förklarat hinder från det allmännas sida icke möta mot utförandet av ifrågavarande företag, ingingo intressenterna med ansökning till Kungl. Maj:t om statsunderstöd till det samma. Under ärendets behandling i lantbruksstyrelsen inkom från förslagsställaren ny beräkning av företagets kostnader, upprättad med hänsyn till under krigsåren inträffad stegring i arbets- och materialpriserna. I denna kostnadsberäkning, vilken sedermera lades till grund för bestämmandet av statsunderstödet storlek 1918 — statsbidrag 87,300 kronor och lån 132,730 kronor — upptogs företagets kostnader till sammanlagt 262,200 kronor.

Emellertid fortsatte jämväl under den närmast följande tiden arbets- och materialpriserna att stiga, varför det snart blev tydligt, att de vid arbetsplanens fastställande beräknade kostnaderna skulle komma att avsevärt överskridas. Med anledning härav anhöll arbetsstyrelsen i framställning den 13 februari 1920 om ytterligare statsunderstöd till företaget under återopande av en utav lantbruksingenjören Sylvania med hänsyn till den ytterligare uppgången i sagda priser verkställd ny kostnadsberäkning, vilken slutade på ett belopp av 399,200 kronor. Den 14 maj 1920 beviljades på grund härav till företaget omfömda ytterligare lån från odlingslånefonden å 132,730 kronor.

Arbetet bedrevs i fortsättningen utan nämnvärda störningar och var i början av 1923 i huvudsak slutfört enligt den fastställda planen. Då inträffade emellertid i den nygrävda, omkring 4 kilometer långa avloppskanalen från Lyngsjön synnerligen svårartade och omfattande jordskred, vilka nästan fullständigt ånyo igenfyllde densamma. Dessa skred hade närmast karaktären av naturkatastrof, och som exempel på deras omfattning uppgaves, att för ett par vid kanalen belägna fastigheter all deras i företaget ingående mark, varå viss båtnad beräknats uppkomma genom företaget, rasade ned i avloppet.

Sedan upprepade försök att genom avlägsnande av de nedrasade jordmassorna åstadkomma stadga i jordlagren med bibehållande av den för avloppet föreskrivna sektionens formen visat sig fruktlösa, låg arbetet nere några år eller till 1928, då vid ny syneförrättning enligt vattenlagen upptogs frågan om sådan ändring av avloppskanalens sektionens form m. m., som vore betingad av de inträffade jordskreden. Nämnade syneförrättning handlades av dåvarande lantbruksstipendiaten David Larsson. Efter omfattande undersökningar av områdets geologiska beskaffenhet m. m. framlade förrättningsmannen ett med hänsyn till uppnående av erforderlig stabilitet i de omgivande jordlagren utarbetat förslag, innebärande ny sektionens form och ändrade dimensioner för avloppskanalen. Förslaget medförde en betydande ökning av schaktningsmassorna utöver vad tidi-

gare beräknats. Kostnaderna för sålunda erforderligt arbete, innefattande jämväl uppschaktning av de nedrasade jordmassorna, beräknades till 344,517 kronor 68 öre. Enligt vad vid syneförrättningen upplystes hade det vid företaget dittills utförda arbetet dragit en kostnad av 372,000 kronor. Sammanlagda kostnaden för företaget beräknades sålunda nu komma att uppgå till i runt tal 716,500 kronor. Sedan företaget fullbordats och full översikt kunnat erhållas över de med företaget förenade kostnaderna, hade dessa funnits uppgå till sammanlagt i runt tal 836,210 kronor.

Företaget hade såsom av det anförda framginge haft att kämpa med utomordentligt stora svårigheter. Dess ekonomiska ställning hade därigenom blivit ytterst svag. Uppenbart torde vara, att oavsett de utgifter, vilka åvilade vederbörande intressenter för ändamål, som vore vattenavledningsföretaget ovidkommande, gäldandet av de till ett belopp av omkring 57 kronor för hektar uppgående årliga kostnaderna för företaget icke kunde undgå att medföra ödesdigra verkningar för vederbörandes ekonomi. Å andra sidan torde bland de av företaget berörda jordägarna den uppfattningen vara rådande, att, sett på lång sikt, genom det nu utförda torrlägningsarbetet skapats gynnsammare förutsättningar för fortsatt jordbruksdrift å ifrågavarande marker. I betraktande av att det nödläge, vari företaget för närvarande befunne sig vore helt att tillskriva jordskred av vid arbeten av denna art enastående omfattning, vilka det icke varit möjligt att vid företagets igångsättande förutse, torde ett ingripande från statens sida för underlättande av företagets ekonomiska ställning få anses påkallat. För vinnande av nämnda syfte syntes ett dylikt ingripande böra ske genom avskrivning av viss del av de till företaget beviljade lånen. I sådant avseende funne lantbruksstyrelsen det lån å 201,120 kronor, vilket beviljades till företaget år 1929 för avhjälpande av de inträffade jordskreden, böra närmast komma i fråga. En eventuell avskrivning torde jämväl böra innefatta å lånet upplupen ränta. Annuiteten å nämnda lån, som förfölle till betalning från och med år 1936, uppginge till 13,370 kronor eller omkring 19 kronor 50 öre för hektar. Genom avskrivning av nämnda lån skulle företagets årliga utgifter komma att nedbringas till (57 — 19.50 =) i runt tal 37 kronor för hektar. Avskrivningen syntes böra ske genom att till företaget beviljades statsbidrag från statens avdikningsanslag med motsvarande belopp, 201,120 kronor. Därvid torde emellertid böra iakttagas, att statsbidraget icke inräknades i det anslagsbelopp, som Kungl. Maj:t enligt riksdagens medgivande ägde för visst år jämlikt gällande bestämmelser bevilja.

Statskontoret har, med hänsyn till vad i ärendet blivit upplyst om anledningarna till de opåräknat stora kostnader, som ifrågavarande torrlägningsföretag föranlett, samt om den bekymmersamma ekonomiska ställning, vari flertalet av företagets intressenter befunne sig, icke velat motsätta sig lantbruksstyrelsens förslag, i vad detta avsåge beviljande av ytterligare statsbidrag till företaget å 201,120 kronor för inlösen av det genom Kungl. Maj:ts beslut den 5 juli 1929 beviljade statslånet å samma belopp. Däremot har statskontoret ställt sig tveksamt inför lantbruksstyrelsens förslag om efterskänkande av den å ifrågavarande lån upplupna räntan. Denna del av statens avdikningslånefonds fordran, vilken den 30 juni 1935 komme att uppgå till 20,132 kronor 11 öre, syntes enligt

statskontorets mening, även om statsbidrag beviljades för inlösen av det ursprungliga lånebeloppet, böra av intressenterna inbetalas i samma ordning, som fastställts för statslånet i dess helhet.

Av utredningen torde framgå, att kostnaderna för ifrågavarande torrlägningsföretag på grund av omständigheter, varöfver intressenterna i företaget ej kunnat råda, kommit att uppgå till belopp, som ej stå i rimligt förhållande till båtnaden av företaget. En följd härav är, att företagets delägare nu hava att dragas med synnerligen betungande skuldbördor. Fullgörandet av de ekonomiska förpliktelser, som sålunda åvila dem, torde vara förenat med svårigheter av den art, att skäl torde föreligga för statsmakterna att söka bringa någon lättnad i situationen. Angående den utsträckning, vari detta bör ske, biträder jag lantbruksstyrelsens förslag. Jag tillstyrker sålunda, dels att till företaget beviljas ytterligare statsbidrag från statens avdikningsanslag med belopp motsvarande 1929 års lån eller 201,120 kronor, att användas till inbetalning av sagda lån, dels ock att avdikningslånefondens fordran för å lånet upplupen ränta — per den 30 juni 1935 beräknad till 20,132 kronor 11 öre — avskrivs. Bidragsbeloppet torde, på sätt lantbruksstyrelsen framhållit, icke böra inräknas i det belopp, som Kungl. Maj:t enligt riksdagens medgivande äger för visst år bevilja jämlikt gällande bestämmelser för avdikningsanslagets användning. För åtgärdernas vidtagande torde fordras riksdagens samtycke.

Departements-
chefen.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

dels att till inbetalning av det till sänkning av Lyngsjön samt torrläggning och odling av vattensjuka marker inom Häradshammars, Östra Ny och Rönö socknar av Östergötlands län den 5 juli 1929 beviljade lån från statens avdikningslånefond må från statens avdikningsanslag till företaget anvisas ett statsbidrag av 201,120 kronor;

dels ock att avdikningslånefondens fordran för å nämnda lån upplupen ränta må avskrivas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Hugo Nordlander.

